

# בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

פס"ד בהתרת נדר שלא לעשן סמים

תיק בית הוראה שע"י בית הדין מס' 17-תש"ס

## נושא הדיון

א. הגב' א' שהיתה מכורה לסמים מסוג מרחואנה, נדרה נדר שלא לעשן עוד סמים. כעת היא מבקשת להתיר לה את הנדר מתוך חשש שלא תעמוד בפני היצר ותעבור על הנדר שעוונתו חמור. היא מודה שאחרי שנדרה עברה פעמיים על הנדר. היא מתחרטת על הנדר ואומרת שבזמן שנדרה לא ידעה את חומרת הנדר, ואילו היתה יודעת לא היתה נודרת.

ב. הגב' ב' הכירה בחור בזמן שהיתה חילונית. לאחר שחזרה בתשובה והבחור טרם חזר בתשובה, נדרה שלא תינשא לאותו בחור. כעת גם הבחור חזר בתשובה והם רוצים להנשא זל"ז, והגב' ב' מבקשת להתיר לה את הנדר, ואומרת שמתחרטת על נדרה ולא נדרה שלא להנשא לו אלא מפני שטרם חזר בתשובה, אבל אילו ידעה שהבחור יחזור בתשובה לא היתה נודרת.

## השאלות לדיון

- א. בית דין להתרת נדרים, אם נחלקו בו הדעות האם הולכין בו אחר הרוב, והאם יכול הדיין שהתיר נגד דעת הרוב להצטרף עם שנים אחרים ולהתיר.
- ב. נדר "שלא לעשן סמים", או "שלא להנשא לפלוני", האם חל הנדר.
- ג. נדר שלא לעבור על איסור דרבנן, וקיים חשש שיעבור על הנדר, האם מתירים לו את הנדר.
- ד. אילו ידע את חומרת הנדר לא היה נודר, האם נחשב פתח להתיר את הנדר.
- ה. חזרה בתשובה בדורנו, האם נחשב ל"נולד" לענין פתח להתיר את הנדר.

## תשובה

א. יש דיון באתרוניס האם שלושת הדיינים המתירים את הנדר חייבים להיות כולם צדעה אחת להתיר, ואם שנים מתירים ואחד אוסר אין מתירים, או שמתירים גם על פי רוב דיינים, והיחיד החולק

חייב להכנע לדעת הרוב. ע"י הר לצי בהגהות על הטור י"ד סי' רכח שהציא ראייה מגמי יצמות כה א שמתירים גם על פי רוב, שאל"כ משכח"ל חשדא באופן ששנים התירו ואחד אמר שאין הנדר ניתן בגלל אותו יחיד, אלא ודאי דברוב סגי. וע"י עינים למשפט נדרים עח א שדחה הראיה.

והנה יסוד השאלה אם בהתרת נדרים מתירים עפ"י הרוב גם כשאחד אוסר, או דוקא עפ"י שלושה שפסקו להתיר, היא האם התרת נדרים דומה לפסק דין של צי"ד שנאמר בו דין רוב, או שאינה דין ממש, וכמו שאמרו בגמי נדרים דף עז ודף עח שגם קרובים כשרים לה, וכן מלינו חילוק לענין שבת אם דומה לדין שאין דנים בשבת או שאינה דומה לדין לענין זה, וה"ה לענין רוב שהוא חידוש דין צי"ד, וזו שאינה דין ממש לא נתחדש בה דין רוב. ובאופן אחר יש לחקור, האם שלושה שזריכים להתיר הנדר הוא משום שיש לזה תורת דין שדנים עפ"י שלושה, או שהוא מהלכות שיעורים שהתרה בשלושה וכמו שלומדים משחוטי חוץ אהרן חד בניו חד וישראל חד. שאם זה מתורת צי"ד י"ל שדנים עפ"י רוב דעות, אבל אם זה מהלכות שיעורים אין די ברוב דעות אלא לריך שיתקיים עפ"י כל השלושה.

והנה צי"ד שדנים עפ"י רוב כבר ביאר הגר"ח על דברי התוס' ריש המניה שצ"ד נתחדשו שני דינים, האחד שפוסקים עפ"י רוב דעות, והשני שהמיעוט כמי שאינו, וע"י חי' הגר"ח עמ' קכו ביאור הדברים (ועוד ע"י ש"י פ"ג מש"כ צביאור התוס' שם שברוב דיינים ישנן שתי הלכות: א. כח צי"ד המסור לרוב ולא למיעוט. ב. האמת היא כהרוב, וע"ז לא שייך שהמיעוט כמאן דליתא, ולא הוכרע האמת כמי, וע"ע קונטרס דברי סופרים בקוצ"ש ח"ב סי' ה). וכבר נחלקו אחרונים האם דין זה שהמיעוט כמאן דליתא נאמר דוקא צי"ד של ע"א או גם בכל צי"ד. ע"י קונטרס הספיקות כלל ו אות ג שנאמר רק צי"ד הגדול של ע"א, אבל בשאר בתי דינין מאן לימא לן שלא יוכל המיעוט להורות כפי סברתו. אך בשו"ת בית ילחק או"ח סי' ב אות ו כתב שגם צי"ד של ג' חייב המיעוט להורות כהרוב. ואם נאמר שדין מיעוט כמי שאינו נאמר גם צי"ד של שלושה, והתרת נדרים בשלושה זה מדין צי"ד כמו בדין, עדיין יש לחקור האם דומה לצי"ד בשני החידושים, היינו שפוסקים עפ"י רוב דעות והמיעוט כמי שאינו, או שדומה רק לחידוש הראשון שפוסקים עפ"י רוב, אבל עדיין י"ל שהמיעוט אינו בטל, ונפ"מ לענין דיין שאמר איני יודע, שלענין צי"ד נפסק בשו"ע סי' יח סעי' א שמוסיפין עליהן עוד אחד, וביאר הש"ך ס"ק ד לפי שזריכים כל השלושה לשאת ולתת בדבר וכל אחד אומר טעם לדבריו, ואז אם שנים הסכימו לדעה אחת בטלה דעת השלישי ברוב, אבל אם אמר האחד איני יודע נחשב כאילו לא ישב עמהם ואין דעתו בטלה ברוב, שאנו אומרים שמה אם ישב עמהם שלישי שהיה אומר דעתו היו השנים מסכימים עמו, וזה שייך רק בדין של ציטול דעת המיעוט, אבל אם נאמר שבהתרת נדרים לא נאמר חידוש דין של ציטול דעת המיעוט, י"ל שאינו כמו דין ממש שזריכים לישא וליתן, ופוסקים עפ"י רוב גם באופן שהאחד אמר איני יודע.

עכ"פ גם צהר לצי הנ"ל - שכאמור חידושו שצנאי על הראיה מהגמי יצמות, אינו מוסכם - לא כתב שהיחיד חייב להכנע לדעת הרוב, אלא שהיתר חל על פי הרוב. גם לא כתוב שם שאם אחד מהדיינים אומר איני יודע מוסיפים עליהם עוד אחד. וצפרט צנידון דידן שהפסק לדחות את ההיתר צכמה חדשים ניתן ע"י כל השלושה דיינים ששמעו את הצקשה, והשלישי לא אמר איני יודע, ואחר העיון הסכימה דעתו שאין להתיר הנדר (והאיסור שנאמר צד"נ שאין לדיין לפסוק משום שנטה אחר דברי חזירו, וכמו שפסק הרמב"ם סנהדרין ריש פ"י, נראה פשוט שאינו שייך בהתרת נדרים שדי לה בשלושה הדיוטות). ע"כ נראה שאין להתיר את הנדר האמור.

ועיי צינה ה א כל דבר שצמנין לריך מנין אחר להתירו. וכתב צח"צ נדרים סי' יב ס"ק ה שלא דוקא בתקנות וגזירות אלא ה"ה כשפסקו דין, אם נמנו וגמרו לריך מנין אחר להתירו. וכתב צש"ת שפת היס דק"ג ע"ב (הוצא צספר המפתח לרמב"ם פרנקל ממריס פ"ב ה"א), שאע"פ שפסק הרמב"ם צצ"ד שפסק דין ראשי צ"ד אחר לצטלו, מ"מ מי שנידון צצ"ד הראשון אסור לו ללכת לצ"ד השני שסתר הדין.

לפיכך צנידון דידן שהמבקשת בקשה היתר לנדרה משלושה, ונמנו וגמרו שאין להתירה, מסתבר שאינה ראשית לפנות לשלושה אחרים שימלאו היתר לנדרה.

ב. צש"ע יו"ד סי' ריג סעי' א: נדרים אין חלים על דבר שאין צו ממש. כיצד אמר קונס שאני מדבר עמך שאני עושה לך וכו' אינו נדר. ומיהו מדרבנן לריך שאלה. ואף צנידון דידן, אם הנדר היה בלשון "שלא אעשן סמים" או "שלא אנשא לפלוני" ה"ז נדר על דבר שאין צו ממש ואינו לריך שאלה אלא מדרבנן.

ג. צש"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רנב הוצא צצ"י יו"ד סי' רכח נשאל צדבר משחק בקוביא נדר שלא לשחק האם נזקקים לו להתיר נדרו. והשיב מסתברא שאין נזקקין לו דשחוק בקוביא עצירה היא ואין מתירין נדר לעצירה. ואם מפני שלא יכשילנו ילרו לעצירה ישביע ליירו ואין אומרים לאלו שיזדקקו לעצירה קטנה כדי שלא יעשה עצירה גדולה. אמנס בהגהת סמ"ג לאוין רמב כתב שנוהגים להתיר באנשים קלים פן יכשלו לעבור על שבעתם כי ילר של קוביא גדול מאד לרגילים צו וכו' כי השוגים צו אינם יכולים להתאמן ולמשול צרוחם.

ופסק צש"ע יו"ד סי' רכח סעי' טו: אין מתירין נדר של דבר איסור אפי' אינו אלא איסור דרבנן כגון לשחוק. ואם התירו נדר שלא לשחוק יש מתירים ויש אוסרים. וצרמ"א שם: ואם יש מכשול צנדר זה כגון שיש לחוש שיעבור בלא התרה, מתירים לו לכתחילה. וכתב הש"ך ס"ק כח נראה שהרצ לשיטתו איזל וכו', אבל צתש"ו ר"א מזרחי שם כתב צמילתא דאיסורא אפי' אינו רק מדרבנן כגון שחוק בקוביא וכה"ג אין מתירין לו, ואע"ג דאיהו לווח ואומר לא יכילנא למיקם אשבעתי לא משגיחין ציה ע"ש.

וכ"כ צ"י לקמן תש"ו הרשצ"א ורמצי"ן סי' רנב דחולקים על זה. וכ"ה בסוף ספר הכלבו צ"ס תש"ו הרשצ"א. וכתוב בדרישה ובצ"ח סו"ס זה צ"ס מהר"ם מ"ץ דכל זה דוקא במשחק בקוביא שאין לו אומנות אחרת אלא הוא והוא פסול לעדות מחמת כן, אבל אדם שאין אומנתו בכך ולפעמים הוא שוחק יכולים להתיר. ע"כ.

ובנידון דידן בעישון המרחואנה חלוקות הדעות בין המומחים אם יש בו סכנה לצריאות הגוף והנפש, וממילא יש בדבר איסור של מזיק עצמו בידים, שהוא איסור תורה, או שאינו סכנה ממש, יש אומרים צ"ה וי"א צ"ה. ומקובלת יותר דעת המחמירים, הנה לדעת הנוטים לומר שאין בעישון מרחואנה סיכון הגוף, מסתבר שאין בו אלא איסור דרבנן של הרגל לדבר עצירה וקלות ראש, ואם נדר שלא לעשן אם מתירים לו הנדר או לא הדבר תלוי במחלוקת הראשונים לענין משחק בקוביא, שלדעת הגהת סמ"ג צ"ס משחק בקוביא מתירים לו פן ישל לעבור על נדרו, כיון שילך של קוביא גדול מאד לרגילים בו והשוגים בו אינם יכולים להתאמן ולמשול ברוחם, אף בעישון המרחואנה כן הוא הדבר. ואילו לדעת הרשצ"א משחק בקוביא אין נזקקים לו שאין מתירין נדר לעצירה, אף בעישון מרחואנה אין נזקקים לו. אמנם לדעת המומחים הנוטים לומר שיש בעישון המרחואנה איסור של תורה משום סיכון הגוף והנפש, צודאי אין להתירו, ואף הרמ"א לא כתב שיש להתיר הנדר במקום שיש מכשול בדבר אלא באיסור דרבנן.

ד. צ"ע יו"ד סי' רכח סעי' י: אין פותחין בכבוד המקום לומר אילו היית יודע שהנודר רע בעיני המקום, שאין אדם חלוף לומר שלא היה נמנע בשביל כך והוא אומר שהיה נמנע אפי' אם אינו אמת, ונמלא שאין הנדר נעקר מעיקרו. ומקור ההלכה במשנה נדרים סד א. וכתב הש"ך ס"ק יח שה"ה שאין פותחין לו לומר אילו היית יודע שאתה עושה עצירה בנדרך לא היית נודר.

וכתב הט"ז ס"ק יד שאם בא ואמר בעלמו אני מצקש שתתירו נדרי מפני שנתצרר לי עכשיו שיש עצירה בנודר נדר או כשאין מתיר הנדר דהוה כזונה צמה, הוה פתח טוב ומועיל, דהא אין שייך שהוא אינו חלוף לומר שלא היה נמנע, דמגו דאי צעי שתיק לגמרי. ולשון התלמוד והפוסקים הכי דייקא שאמר אין פותחין בכבוד המקום דמשמע אכן לא פותחין אבל הוא בעלמו יכול לפתוח.

ולפי"ז בנידון דידן שהמבקשת פתחה בעלמה ואמרה שאילו היתה יודעת את חומרת האיסור של הנדר לא היתה נודרת, ה"ז פתח טוב ומועיל.

ה. במשנה נדרים סד א: אמר ר' אליעזר פותחים בנולד וחכמים אוסרים. כי"ד אמר קונס שאני נהנה לאיש פלוני ונעשה סופר או שהיה משיא את בנו ואמר אילו הייתי יודע שהוא נעשה סופר או שהיה משיא את בנו בקרוב לא הייתי נודר וכו', ר"א מתיר וחכמים אוסרים. ופסק צ"ע סי' רכח סעי' יב אין פותחין אלא בדבר ההווה ורגיל דשכיח טובא אבל אין פותחין במילתא דלא שכיח טובא כגון אם אמר קונס שאני נהנה לפלוני ונעשה אותו פלוני ת"ח שהכל לריכין לו, אין פותחין לו לומר אילו ידעת

שיעשה פלוני ת"ח לא היית נודר, לפי שע"י פתח נעקר הנדר מעיקרו ופתח כזה אינו עוקרו שאף אם היה מעלה אותו על לבו לא היה נמנע בשצילו מלידור כיון דלא שכיחא טובא. וכתב הרמ"א שם סע"י יג: הא שאין פותחין בנוול היינו לעשות מן הנוול פתח כדי שיתחרט דודאי אינו מתחרט רק מן הנוול ואילך אבל אם מתחרט מעיקרו אע"פ שעושה מכח הנוול מיקרי חרטה ומתירין לו. וכתב הש"ך ס"ק כד דהא יכול להתיר בחרטה מעיקרא בלא פתח. ומה"ט כהג"ח עכשיו לפתוח אפי' בנוול. ולפי"ז ל"ל אילו ידעת שתתחרט וכו', ע"כ.

ובנידון דידן שהמבקשת אומרת שאילו ידעה שהבחור יחזור בתשובה לא הייתה נודרת שלא להנשא לו, יש להסתפק האם החזרה בתשובה כפי שהיא בדורנו נחשבת לדבר הנוול וכדבר שאינו שכיח טובא, או ש"ל שנחשב לדבר השכיח טובא, וכפי שעינינו רואות, ופותחין בו את הנדר. וגם אם כאמר שאינו שכיח טובא, מ"מ כיון שהמבקשת מביעה חרטה על נדרה ואומרת שאילו ידעה שיחזור בתשובה לא הייתה נודרת, הרי פסק הש"ך שנוהגים להתיר הנדר באופן כזה גם בפתח של נוול, כיון שמלטרפת לו גם החרטה.

אברהם דוב לוי.

## ב

ע"י גליון מהרש"א ליו"ד שם (רכח ס"ק טו) שמציא הד"מ בשם הגהת מרדכי שגדר שלא לשחוק הוה כעין נדר טעות דבזמן הזה שא"י להתאפק ולמשול ברוחם. ולכן צנ"ד יש לדון שמי שנדבק ל"ע לעישון סמים שהוא דבר קשה להפרד מזה ולהפסיק ואולי הוה כנדר בטעות.

אבל נראה שיש לחלק דמאחר שהיא נדרה לטובתה להפסיק עישון הסמים שודאי מזיק ורצתה להגמל אין לנו להזדקק להתיר לה נדרה מאחר ועלם הנדר הוא לטובתה, ומאחר ויש היום טיפולים להיגמל מעישון הסמים יש לנו להדריך אותה לקחת טיפולים כדי להיגמל ושהנדר ישאר על כנו כדי לחזק אותה להיגמל לגמרי ולהפרד מהעישון. ועל כן מאחר ויש עזות להיגמל מהעישון אינו דומה לנידון הד"מ הנ"ל.

נחום אייזנשטיין.

## מסקנות

- א. אין מתירים נדר שלא לעבור על איסור תורה.
- ב. הפותח בעצמו את נדרו גם אם זה בכבוד התורה, מתירים לו.
- ג. המתחרט על נדרו ומצרף גם פתח של נוול, מתירים לו.